

Stockholm den 8 oktober 2020

R-2020/1102

Till Justitiedepartementet

Ju2020/02095/Å

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 17 juni 2020 beretts tillfälle att avge yttrande över departementspromemorian Registrering av kontantkort, m.m. (Ds 2020:12).

Sammanfattning

Advokatsamfundet instämmer i att en registrering av kontantkort i och för sig skulle kunna innebära ett försvårande för de kriminella och underlätta arbetet för de brottsbekämpande myndigheterna. Advokatsamfundet anser det dock vara osannolikt att kriminella, efter ett krav på registrering, kommer att fortsätta kommunicera med hjälp av kontantkort och att förslaget därför i realiteten inte kan förväntas få den effekt som anges i promemorian (innebära ett effektivt hjälpmedel i de brottsbekämpande myndigheternas arbete). Vidare anser Advokatsamfundet att förslaget kan ifrågasättas utifrån integritets- och proportionalitetsaspekter.¹

Behovet och nyttan av åtgärden

Advokatsamfundet delar utredningens utgångspunkt om det angelägna i att de brottsbekämpande myndigheterna tilldelas effektiva och ändamålsenliga verktyg i kampen mot allvarlig brottslighet.

I de fall där användningen av brottsbekämpande verktyg innebär integritetsintrång är det nödvändigt att påvisa att verktygen är effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga.

Utredningen konstaterar att de brottsbekämpande myndigheterna i dag lägger stora resurser på att försöka identifiera innehavare av kontantkort, men att metoderna inte alltid

¹ Advokatsamfundet hänvisar i nu aktuella avseenden även till sina synpunkter i remissyttrande den 28 november 2005 över delbetänkandet Tillgång till elektronisk kommunikation i brottsutredningar m.m. (SOU 2005:38).

är särskilt tillförlitliga. Svårigheterna kan, enligt promemorian, leda till att utredningar läggs ned eller väljs bort. Någon närmare beskrivning eller analys av problematiken än dessa relativt allmänt hållna påståenden redovisas inte.

Enligt promemorian finns ett uppenbart behov av abonnemangsuppgifter i de fall oregistrerade kontantkort använts för att genomföra brott som hot, utpressning och bedrägerier. Advokatsamfundet delar den bedömningen, men anser att detta i sig inte kan föranleda sådana förändringar som föreslås utan en mer genomgripande analys av förslagets nödvändighet, effektivitet och proportionalitet. Det kan i sammanhanget även konstateras att problematiken med okända användare av kommunikationsmedel även finns i andra avseenden, utan motsvarande krav på användarregistrering m.m.

Enligt promemorian försvåras de brottsbekämpande myndigheternas underrättelsearbete av att grovt kriminella personer kommunicerar anonymt med hjälp av oregistrerade kontantkort, eftersom tvångsmedel som hemlig övervakning och hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation förutsätter tillgång till abonnemangsuppgifter.

Resonemanget bygger emellertid på att grovt kriminella personer också i framtiden skulle välja att kommunicera med kontantkort, även efter ett krav på registrering av abonnemanget. Detta finner Advokatsamfundet osannolikt.

Som framhålls i utredningen har användningen av oregistrerade kontantkort minskat, och mycket talar för att användningen torde bli närmast obefintlig bland kriminella om de behöver registrera sina abonnemang.

Samtidigt finns ett flertal sätt att kringgå ett krav på registrering genom att använda målvakter, importera utländska kontantkort eller använda alternativa kommunikationsmedel som krypterade applikationer av olika slag.

Mot den bakgrunden kan Advokatsamfundet inte se att ett krav på registrering i realiteten skulle bli ett sådant effektivt hjälpmedel i de brottsbekämpande myndigheternas arbete som hävdas i promemorian.

Utöver att det uppgivna behovet av åtgärden att registrera kontantkort dessutom är mycket allmänt hållet och förefaller syfta till att stärka de brottsbekämpande myndigheternas underrättelsearbete, snarare än att förbättra och effektivisera utredning och lagföring av brott, vill Advokatsamfundet även peka på riskerna med att utökade möjligheter att övervaka medborgare får mer långtgående effekter än enbart i de konkreta fall där åtgärderna används (se resonemanget i promemorian, s. 80).

Rätten till ett privatliv förutsätter en rätt att i förhållande till det offentliga kunna vara anonym. Anonymitet är och bör vara en förutsättning för att enskilda ska kunna agera och framföra synpunkter, även sådana som kan leda till andras missaktning. Enbart insikten om att det finns en möjlighet att övervaka och spåra den enskilda individen, riskerar att få ytterst menlig inverkan på utövandet av en mängd demokratiska fri- och rättigheter. Att

skyddet för den personliga integriteten och privatlivet upprätthålls är såväl ett enskilt intresse, som ett samhällsintresse. Övervakning innebär ett integritetsintrång för den enskilde, men samtidigt ett intrång i de rättsstatliga och demokratiska värden som den personliga integriteten ska skydda. Personlig integritet utgör ett villkor för att människor ska kunna utöva sina demokratiska rättigheter och därmed en förutsättning för det demokratiska samhället. Ett samhälle, där den personliga integriteten beskärs, riskerar att förlora sin demokratiska värdegrund, som bygger på allas fria och kritiska deltagande i debatten. Denna värdegrund förutsätter att människor i allmänhet inte upplever sig övervakade och registrerade.

Åtgärder som utgör intrång i individens integritet och som medför möjligheter att övervaka medborgarna, bör därför ske med största restriktivitet och alltid kunna motiveras med konkreta och påtagliga fördelar vad gäller behov, effektivitet och proportionalitet. Enligt Advokatsamfundet är dessa krav inte uppfyllda i fråga om promemorians förslag.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander